

Marci Mariann

A tokaji bor dicsérete

A Tokaj-Oremus borászat zenei gyűjteményéről

Kevesen tudják, hogy a Tokaj-Oremus borászatnak kottagyűjteménye van. A kollekción minden darabja a tokaji borhoz kapcsolódik. E rendkívül érdekes kottatár Frank Strzyzewski Németországban élő Tokaj-kutató sokéves gyűjtőmunkájának eredménye. Az összeállításban dalok, szóló-zongoraművek, kamarazenei alkotások, kórus- és zenekari darabok találhatók. E közlemény kereteit meghaladná valamennyi mű ismertetése és elemzése, ezért most a dalokra és zongoraművekre összpontosítok. A kamarazenei darabok, kórusművek és zenekari tételek további tanulmány tárgyai lehetnek, de címeiket a *Függelék*ben felsorolom.

Dalok

A gyűjtemény egyik alapvetően fontos műve Gustav Steffens posztromantikus német zeneszerző dala, amely *Tokayerlied* címmel szép kivitelű, szecessziós grafikai megjelenítésben jelent meg *Alfred Michow's Musikalische Volksbibliothek* sorozatának 2669. jelzetű publikációjaként. A darab alcíme *Ungarisches Volkslied nach einer Zigeunerweise* utal a dallam népi eredetére, amelyet a szerző cigánynóta nyomán vett át saját zeneművébe. Az Allegretto con fuoco tempójelzés gyors, heves előadási karakterre utal, kétütemes verbunkos ritmikájú bevezetővel induló strofikus dal ez, egy lassabb tempójú, visszatérő refrén beiktatásával és Allegro befejezés zongora szóló utójátékkal. Mi sem bizonyítja jobban ennek a közismert nótának a népszerűségét, mint az, hogy nem csupán Gustav Steffens használta fel ezt a zenei anyagot, hanem más szerzők is, mint pl. a gyűjteményben szintén fellelhető szóló zongoramű szerzője: Felix Jaeger a berlini Carl Simon kiadónál megjelentetett Op. 8. N. 2-es jelzetű zongora improvizációiban, amelyet nyitány formában komponált (Felix Jaeger und Georg Lange: *In- und Auslande – Improvisationen für das Pianoforte – Tokayerlied, „Ungarland, du schönes Land“*). Ugyancsak ez a zenei téma bukkan fel Hermann Reinbold *Tokayer Marsch* című zongoraművében is.

Robert Stolz (1880. augusztus 25., Graz – 1985. július 27., Berlin) *Tokaier, Tokaier, von dir hab'ich mein Feuer – Charleston-Foxtrot Op. 470.* című dala a szerző *Der Mittelnachtswalzer* címmel, 1926-ban megjelent három felvonásos operettjéből részlet. Stolz zenész szülők gyermekeként nőtt fel. 1903-ban mutatták be első operettjét, a *Schön Lerchent*, 1905–17-ig a Theater an der Wien művészeti vezetőjeként működött, többek között ő dirigálta Lehár *A víg özvegyének* ősbemutatóját. Mintegy hatvan operettet és számos filmzenét komponált.

Michael Jary lengyel származású német zeneszerző *Mir schmeckt kein Wein* című dala is a tokaji bor méltatása (Trinkst du einmal Tokajer wein, dann wird dein Herz voll Feuer sein.../ Ha egyszer tokajit iszol, tüzrel lesz tele szíved...). Eredeti nevén Maxymilian Mi-

chel Jarczyk (1906. szeptember 14. – 1988. július 12.), főként filmzeneszerzőként vált ismertté. A második világháború után megalapította a Berliner Tanzorchestert, amely a Berliini Rádió egyik bázisegyüttese lett. Később, 1948-ban létrehozta a Michael Jary Produktion önálló céget, főként táncos és filmes produkciók készítésére. Bruno Balz szövegíróval gyakran dolgozott együtt, például az említett dal szövegírója is Balz volt, a részlet a *Familienanschluss* című (Terra Fimkunst GmbH) film keringődalaként lett népszerű. Hugo Riesenfeld (1879. január 26., Bécs – 1939. szeptember 10., Los Angeles) zsidó származású osztrák-német zeneszerző és filmrendező egyik vígoperájának, a *The Merry Marthymak* (1913) a részlete a *Tokay Hungarian Song*. Riesenfeld hegedűsként a Wiener Philharmoniker zenekari zenésze volt, később némafilmekhez írt zenei betéteket, majd hangosfilmekhez is komponált zenét, mintegy száz filmhez: leghíresebb filmzenéi D. W. Griffith: *Abraham Lincoln* (1930); F. W. Murnau: *Sunrise* (1927), *Tabu* (1931). A Los Angeles-i Szimfonikus Zenekar karmestereként működött, az említett vígoperát is a zenekar megrendelésére írta.

Eisemann Mihály (1898. június 19. – 1966. február 15.) magyar zeneszerző egyik közismert slágere a *Tokaji aszú* című operettjéből. A Szilágyi László szövegkönyvére komponált operettet 1940-ben a Fővárosi Operettszínház mutatta be. Eisemann Mihály 1917-ben nyert felvételt a Zeneakadémiára, ahol tanárai Kodály Zoltán, Siklós Albert és Weiner Leó voltak. Emellett jogi tanulmányokat is folytatott. 1923–27-ig bázongoristaként tevékenykedett a budapesti Admiral bárban. Harmath Imre szövegíróval kötött barátsága és közös műveik egy csapásra híressé tették. Legnépszerűbb slágerei a *Szeret-e még?* vagy a *Lesz maga juszt is az enyém!* Első operettjét a *Három mákvirágot*, *Miss Amerika* címmel mutatta be a Fővárosi Operettszínház 1929. január 12-én. 1931–43 között 11 magyar filmhez írt zenét (pl. *Hyppolit a lakáj*), később német filmek zeneszerzőjeként is működött.

Franz Schubert (1797. január 31., Bécs, Himmelpfortgrund – 1828. november 19., Bécs) osztrák zeneszerző *Lob des Tokayers Op. 118. No. 4.* című dala Gabriele von Baumberg szövegére íródott 1815-ben. Hősies karakterű, strofikus dal.

Ugyan nem a gyűjtemény része, és műfajilag is jelentősen fölötte áll az említetteknek Kölcsey Ferenc *Himnusza* (1823), amelyet Erkel Ferenc zenésített meg 1844-ben, de érdemes itt megemlékezni róla, hiszen a harmadik versszakában említi a tokaji bort (Tokaj szőlővesszein / Nektárt csepegtetttél) mint Isten áldásos tevékenységét, amellyel a magyarokat segítette.

Zongoraművek

Jacques Offenbach (1819. június 20. Köln – 1880. október 5., Párizs) német származású francia zeneszerző, eredeti nevén Jacob Wiener, a párizsi Conservatoire növendéke, az Opéra Comique csellistája és több mint száz színpadi mű szerzője. A *Die Prinzessin von Trapezunt* című, három felvonásos, komikus operettjének egyik részlete a *Tokayer-Lied*, amely önálló szóló zongoraszámként is ismertté vált. Az említett operett Charles Nuitter és Etien Tréfeu szövegkönyve alapján 1869-ben készült, kottakiadásban 1870-ben jelent meg.

Noël Coward (1899. december 16. – 1973. március 26.) angol zeneszerző *Bitter Sweet* című három felvonásos operettje 1928-ban keletkezett, ősbemutatója a londoni Queen's Theatre-ben volt 1929-ben, népszerűségét bizonyítja, hogy 967 előadást ért meg. Töb-

bek közt a Broadway is bemutatta, két filmváltozata is készült: egyik 1933-ban Anna Neagle és Fernand Gravet, a másik pedig 1940-ben a MGM-nél, Jeanette MacDonald és Nelson Eddy főszerepeivel. A történet a 19–20. század fordulóján Angliában és az Osztrák-Magyar Monarchiában játszódik: egy fiatal hölgy kalandjai zenetanárával. A második felvonásban csendül fel a Tokay elnevezésű induló, amely Henry Marcellus Higgs (1855–1929) angol komponista és orgonista zongoraátíratában jelent meg a Harms New York kiadónál.

Karl Wiedenfeld *Beim Ungarwein – Ungarisches Potpourri* című darabja eredetileg szalonzenekarra készült 1961-ben, később az Edition Melodia Hans Gerig kölni kiadónál szóló zongoraváltozatban is megjelent a *Das Unterhaltungs-Konzert* sorozat 39. füzeteként. A darab tipikusan magyar melódiákat vonultat fel különböző tempójú és karakterű részek egymásutánjában. A Wiedenfeld-műben felhasznált témák nagy része korábban Liszt *Magyar fantáziájával* és *Magyar rapszodiáival* került be a komolyzenei köztudatba. 1877-ben két kötetben jelent meg Kéler Béla *Magyar táncok* sorozata zongora négykezes előadásra Op. 54-es jelzettel. A sorozat nyolc csárdást foglal magában. Az első füzetben a *Bártfai emlék*, *Üstökös csárdás*, *Werbőczy-csárdás*, és a *Tokaji cseppek-csárdás*. A második füzet darabjai: *Bokrétás-csárdás*, *Emlék sugarak*, *Üdvözlét Hazámhoz*, *Nagyszebeni emlék csárdás*. Az eredeti kiadás Offenbach / Main: Johann André után szóló zongorára átdolgozott változatban is megjelent a Rózsavölgyi és Társa kiadónál, Pesten. Kéler Béla, eredeti nevén Adalbert Kéler (1820. február 13., Bardejov – 1882. november 20., Wiesbaden) szlovák-magyar zeneszerző és karmester. Érdekes megemlíteni, hogy Johannes Brahms 5. *magyar tánca* Kéler egyik csárdásának témája alapján keletkezett. Anton Bruckner *Esz-dúr indulója* pedig formáját és hangszerelését tekintve azonos Kéler *Apollo-Marsch* című darabjával, főleg harmonizálási ötleteiben különbözik a két mű. Kéler *Apollo-indulóját* sokáig tévesen Bruckner-műnek hitték.

Georges Micheuz (1805–1882) *Souvenir de Tokay – Rondo Pathétique Op. 101.* (1863) című, Tokajhoz kapcsolódó darabja. Micheuz Magyarországra tett utazásának további emléke egy nagyobb, ötven műből álló zongorasorozat egyik tétele: az *50 Chants nationaux de tous les pays*-ban található egy magyar dal.

A Berliner Allgemeine Musikalische Zeitung 6. kötetében, illetve Friedrich Rochlitz által kiadott Allgemeine Musikalische Zeitung 31. kötetében, a 295. oldalon bukkan fel egy jegyzékben Matthias Schwartz: *4 Beliebte Galoppen* című műve, amelynek első tétele a *Tokayer Galoppe*.

Bernard Grun három felvonásos romantikus játékának egyik tétele a *Theresa of Tokay*. A színpadi mű eredetileg *Paprika* címmel keletkezett, később *Magyar Melody* címen mutatták be a Her Majesty's Theatre-ban Londonban 1938. szeptember 15-én. 11 előadást ért meg. Egy másik forrás szerint a darabot az Opera House Manchesterben is bemutatták 1938. november 29-én. 1939. március 27-én televíziós változatban is játszották, ez volt az első televízióban is bemutatott musical, Eric Maschwitz szövege alapján, George Posford és Bernard Grün zenéjével.

A zenei gyűjteményben található további zongoraművek: Martin Hattwig (Tallin, 1920–) *Tokay-Flip-Mambo*, Fred Zickler: *Tokayer Tango*, F. Pastrizk: *Erinnerung an Tokay, Csárdás Op. 407.* (1908), a dalokról írt fejezetben már említett Felix Jaeger und Georg Lange: *In- und Auslande – Improvisationen für das Pianoforte- Tokayerlied*, „Ungarland, du schönes Land”, Hermann Reinbold *Tokayer Marsch*, Schmidt-Berka: *Im Feuer des*

Tokayer – Ungarischer Marsch Op. 35., Edmund Kühn: *Tokayer-Rheinlander Op. 58.*, C. F. Rohrbeck: *Tokayer-Marsch Op. 30.*

Frank Strzyzewski gyűjteménye évről évre bővül, újabb zeneművekkel gazdagodik.

Függelék

A gyűjtemény darabjainak német nyelvű listája. Összeállította: Frank Strzyzewski.

1. Tokayer Wein – Josef Abel
2. Tokayerblut – Béla Anda, David Gideon
3. Tokajer-Marsch – Ferenc Aszodi
4. Danse du Tokay – Hubert Bannwarth – Tokay d'Alsace?
5. Tokayeria – Carl Michael Bellmann, Ranno Rännäli (deutscher Text von Manfred Hilger) – 17. Jahrhundert
6. Tokaj – Malcolm Keith Benneth
7. A Touch of Tokay – Hans Berry
8. Tokajervinen – Erik Bøgh
9. Vid ett glas tokayer – Knut Bonde (Musik), Einar Moberg (Text) – 1945
10. Tokayer-Auslese – Erich Börschel – 1968
11. Beim Tokayer – Josef Brixner
12. Sweet Tokay – Charles. W. Campbell, Ralph M. Skinner (Text), Julian Edwards (Musik) – 1906, aus dem Musical „His Honor the Mayor“
13. Tokaj – Anton H. Claassens
14. Tokay – Noël Coward – 1929; aus der Operette „Bitter Sweet“, zweimal verfilmt (1933, 1940)
15. Tokayer Twist – Carlos Diernhammer
16. Beim Tokajer – Gustl Edelmann
17. Tokaji hegytetőn – Michael Eisemann (Musik), Ladislaus Szilagyí – 1940; Teil des Lustspiels „Tokajer Aszú“; 1941 von Viktor Bánky verfilmt; Am 15. März 1943 Premiere im Volkstheater München (deutscher Titel: Tokaier)
18. Tokaier Quadrille – Carl Faust
19. Tokay – Herbert Ferstl (Pseudonym: George P. Ronald) – Teil einer „Weinkantate“
20. Tokayer-Czardas – Martin Fischer – 1954
21. Tokayer – Helmut Gardens (Musik), Ewald Walter (Text)
22. Der Tokayer ist gefährlich – Günther Geritz (Musik), Gerd Zobel (Musik), Lou Barks (Text)
23. Hoch der Tokayer – Julius Gaspary – 1885
24. Tokaj – Pierre Fernand Gossez
25. Tokay Flip Mambo – Martin Hattwig
26. Liebe ist Tokayer – Karl Haus (Musik), Heinrich Huber (Text)
27. Tango Tokayer – Alfred Hause (Musik), Wilfried Klöss (Musik)
28. Beim Tokajer – Josef Hochgeschurz
29. Geigen und Tokajer – Fritz Ihlau
30. Tokayerlied – Felix Jäger und Georg Lange – 1887

31. Tokaj – Joachim Johow – 2002
32. Tokaji Cseppek (Tokajer Tropfen) – Béla Kéler –1862; Brahms verwendete eine Melodie von Kéler im 5. Ungarischen Tanz
33. Tokayerlied – Johann Hans Kliment (Arrangeur)
34. Ja Ja Ich trink nicht gern allein den guten Tokayer Wein – Gaby Knopp
35. Tokajer – Hans Kolditz
36. Tokaierwein und Paprika – Alo Koll (Musik), Helmut Kießling (Text) – 1959
37. Trinkt Tokayer! – Louis Kron
38. König Wein, oder Rheinwein–Tokaier–Champagner–Portwein– Johann Krüger (Text), Eduard Stiegmann (Musik)
39. Tokayer-Rheinländer – Edmund Kühn, Carl Uschmann – 1890
40. Trink Tokayer – Musik: Gisle Kverndokk (Musik), Ivar Tindberg (Text) – 1999–2000
41. Tokaji Csardas – Paul Lambret
42. Tokaji Csárdás – Ernő Lányi – 1939
43. Tokajer Wein – Ernő Lányi (Musik), Vilmos Porse (Text) – 1914
44. Paprika und Tokayer – Gert Last (Arrangeur)
45. Tokayerlied – Hans Liebe (Musik), (Textdichter: unbekannt) – um 1870
46. Volksfest in Tokay – Gustav Lotterer – ca. 1980
47. Wer nicht gern Tokayer trinkt – Paul Mann (Musik), Siegfried Tisch (Text) – 1929
48. Eine Feier mit Tokajer – Henry Mayer (Musik), Fred Weyrich (Text) – 1969
49. Souvenir de Tokay – Georges Micheux – 1863
50. Too much Tokayer – Victor Emmanuel Monti
51. Beim Tokayer – Max Neumann – 1890
52. Tokayer-Lied – Jacques Offenbach (Musik), Charles Nuitter (Text), Etienne Tréfeu (Text) – um 1870; Teil der Buffo-Oper „Die Prinzessin von Trapezunt“
53. Tokajból való érkezés telén (Ankunft aus Tokaj im Winter) – Lőrincz Orczy – um 1760
54. Erinnerung an Tokay – Franz Pastirzk – 1908
55. Goldner Tokayer – Fred Pfefferbein (Musik), Egon Zabel (Musik), Werner Lang (Text), Renate Schweers (Text)
56. Tokay – Eugene Platzmann – 1909
57. At the vintage in Tokay – Ernő Por – 1943
58. Tokayer Wein – Peter Posel
59. Theresa of Tokay – George Posford und Bernard Grün (Musik), Eric Maschwitz (Text) – 1938, Teil des Musicals „Paprika“
60. Die Perle von Tokay – Fred Raymond, Max Wellner, Kurt Feltz; enthält das Lied „Solange's in Ungarn schöne Mädels und Tokayerweine gibt ...“ – 1941; 1953 von Hubert Marischka verfilmt
61. Tokayer Marsch – Hermann Reinbold
62. Tokay Hungarian Song – Hugo Riesenfeld (Musik), Glen Mac Donough (Text) – Teil der Operette „The Merry Martyr“, die auf der deutschen Komödie „Der Narrentanz“ von Leo Birinski basiert, ca. 1913
63. Ein Gläschen Tokayer – G. Robecker, Carl Treumann – um 1920
64. Tokaj – Mario Rocchi – 1993
65. Tokayer-Marsch – Carl Ferdinand Rohrbeck
66. Im Feuer des Tokayer – Schmidt-Berka – 1888

67. Lob des Tokajers – Franz Schubert (Musik), Gabriele von Baumberg (Text) – Gedicht entstand 1796; 1815 von Franz Schubert vertont, op. 118
68. Tokayer-Lied – Hermann Schulenburg (Musik), Else Schnell (Text) – Teil der Operette „Der letzte Bohemien“, 1950
69. Tokaier bei Piroschka – Fritz Schulz-Reichel
70. Tokayer Galoppe – Mathias Schwarz
71. Heimweh nach Tokaj – Bud Sharkow (Text), Bobby Toelle (Text)
72. Tokay (Ungarische Skizze) – Heinz Stahlberg – 1978
73. Tokaierlied – Gustav Steffens
74. Der Tokayer – Bernhard Stimmler (Musik), Bert Bertus (Text), Rolf Nicolaisen (Text)
75. Tokaier, Tokaier, von Dir hab ich mein Feuer – Robert Stolz (Musik), A. M. Willner, Rudolf Oesterreicher (Text) – Charleston-Foxtrot aus der Operette „Der Mitternachtswalzer“ (1926)
76. Mädchen und Tokajerwein – Richard Strauss-König – 1987
77. Tokaji Csárdás – Ferenc Szántó sen. (Musik), István Dobrovolni (Text)
78. Tokaji bordal (Tokajer Weinlied) – Sándor Szeghő
79. Tokaj – Béla Tardos (Musik), Amy Károlyi (Text) – aus dem Zyklus „Ungarische Landschaften“
80. Feuer-Tokajer – Otto Tschernik (Text), Franz Hesik, Friedrich Dietz (Musik) – 1984
81. Roter Wein, Tokayer schwer wie Blut – Fred Weyrich
82. Czikos, trink' Tokayer – Hans Zander (Musik), Brigitte Weber (Text) – 1955
83. Tokayer Tango – Fred Zickler (Musik), Michael Dosch (Text)
84. Zigeunerhochzeit in Tokaj – unbekannt
85. Tokaj – unbekannt
86. Tokajer Weinlied – unbekannt – Handschrift eines Tokajer Weinliedes zur „Rheinweinlied“ – Musik von Felix Mendelssohn Bartholdy (Ungarisches Musikarchiv, Budapest; Mendelssohn-Werkverzeichnis (MWV) Nr. G 35, Rheinweinlied „Wo solch ein Feuer noch gedeiht“ für vier Männerstimmen)
87. Tokaj vidék azert jó – unbekannt